

9. Tkachenko O.B. *Interlanguage contacts of Ukrainian language* [Mizhmovni kontakti ukrajinskoji movi] / O.B. Tkachenko // *Ukrajinska mova. Enciklopediya*, 2004. - S. 344-345.
10. D'achille P. *L'italiano contemporaneo* / D'achille P. – Bologna : Ilmulino, 2003.
11. Kloss H. Abstand languages and Ausbau languages / H. Kloss // *Anthropological Linguistics*. - Harvard : Harvard Press, 1967. - P. 29–41.
12. <http://sum.in.ua/>
13. <http://etimologias.dechile.net/>
14. http://vuzlib.com.ua/articles/book/24716-Suchasna_ukra%D1%97nska_mova_leksi/25.html
15. <http://studopedia.org/3-116455.html>
16. <http://www.jnsn.com.ua/ures/book/index.shtml>

Дата надходження до редакції – 23.11.2016 р.

Дата затвердження редакцією – 9.12.2016 р.

УДК 81'42

Павліченко Л.В.

КОМУНІКАТИВНО-РОЛЬОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ УЧАСНИКІВ ДИСКУРСУ ДОПИТУ

Анотація. Статтю присвячено особливостям комунікативно-рольової диференціації комунікативних суб'єктів дискурсу допиту. Вектор дослідження спрямований на виявлення індикаторів і характеристик ідентифікації.

Ключові слова: інтерактант, комунікативна роль, категорійно-статусна роль, оперативна роль, парна роль

Інформація про автора: Павліченко Лариса Василівна – асистент кафедри англійської філології і міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. E-mail: la.pavlichenko@mail.ru.

L.V. Pavlichenko

COMMUNICATIVE ROLE DIFFERENTIATION OF AN INTERROGATION DISCOURSE PARTICIPANTS

Abstract. *The article is devoted to the peculiarities of communicative role differentiation of communication subjects in the discourse of interrogation. The research vector is aimed at indicators and characteristics of identification.*

Keywords: *interactant, communicative role, categorical and status-role, operational role, pair role*

Information about author: *Pavlichenko Larysa – assistant of English philology and intercultural communication department; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university. E-mail: la.pavlichenko@mail.ru.*

Павличенко Л.В.

КОММУНИКАТИВНО-РОЛЕВАЯ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ УЧАСТНИКОВ ДИСКУРСА ДОПРОСА

Аннотация. *Статья посвящена особенностям коммуникативно-ролевой дифференциации коммуникативных субъектов дискурса допроса. Вектор исследования направлен на выявление индикаторов и характеристик идентификации.*

Ключевые слова: *интерактант, коммуникативная роль, категориально-статусная роль, оперативная роль, парная роль*

Информация об авторе: *Павличенко Лариса Васильевна - ассистент кафедры английской филологии и межкультурной коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. E-mail: la.pavlichenko@mail.ru.*

Наукова **актуальність** статті визначається різноманітністю сучасних наукових розвідок у вивченні типології комунікативних суб'єктів, а **наукова новизна** теми статті зумовлена спробою розгляду і аналізу учасників дискурсу допиту з погляду їх рольового позиціювання. З огляду на це **метою** статті є визначення показників і характеристик, що

.....

впливають на комунікативно-рольову диференціацію інтерактантів, що є **предметом** статті.

Різнобічність сучасних підходів до вивчення проблеми комунікативно-рольової диференціації учасників інтеракції зумовлена різноманітними підходами і методами дослідження [1-4].

З огляду на особливості дискурсу досудового слідства як інституційного виду спілкування і враховуючи основні результати вивчення комунікативних ролей в сучасній лінгвістиці, ми вивчаємо комунікативну роль як основну категорію дискурсивної інтеракції та результат дії дискурсивних факторів інституційного і локального характеру.

З одного боку, на рольову диференціацію комунікантів впливають інституційні обмеження (це стосується змістовно-тематичної складової допиту як усталеного дискурсивного зразка, з субординаційними відношеннями між учасниками діалогу із відповідними сценаріями комунікативно-рольової поведінки). З іншого боку, набуття або нав'язування ролі залежить від перебігу розмови, локальних стратегій і тактик інтерактантів.

Вивчення комунікативних ролей із позицій конверсаційного аналізу (Sacks, Jefferson, Heritage, Schegloff) дозволяє описати структурно-семантичні характеристики ролей, порядок міни ролей в діалозі (рівня домінантності/підзвітності співрозмовників). Право "взяття комунікативного ходу" є виявом статусного домінування (може проявлятися через перехоплення кроків співрозмовника, переривання, накладання кроків, нерелевантні паузи, пропуски кроків у відповідь на питання).

З позиції критичного дискурс аналізу (Dijk, Fairclough) для інституційного дискурсу досудового слідства характерні:

1) нерівні комунікативні ролі інтерактантів (можливості слідчого розширені за рахунок обмеження можливостей і прав допитуваного);

2) примусовий характер виконання ролі допитуваного (на відміну від слідчого, допитувані можуть виконувати як

добровільно взяті на себе комунікативні ролі, так і примусово нав'язані слідчим);

3) сталий характер ролі слідчого, перемінний характер ролі допитуваного (міна комунікативних ролей), що може бути зумовлене зміною процесуального статусу комунікантів, характером перебігу розмови, відношення допитуваних до примусово нав'язаних ролей (визнання, підсилення, ігнорування, спростування).

Для розподілу в рольові категорії має значення, наскільки діалог відповідає моделі (секвенції), мовленнєвій ситуації. Наприклад, репліка-звинувачення має спонукати таку "другу пару" як виправдовування або спростування. В першому випадку співрозмовник підтримує цей розподіл у рольову категорію "винуватий", в іншому випадку він спростовує, замість цього пропонується інша роль. Іноді замість очікуваної реакції може мати місце невідповідний (неочікуваний) мовленнєвий крок. Така організація діалогу (коли репліка у діалозі не відповідає попереднім мовленнєвим крокам співрозмовника) вказує на певні комунікативні ролі, як правило, з оцінним компонентом ("хитрий", "втікає від відповідальності"):

1. – I was arresting you for communicating classified information to a hostile agency.

– Well, I mean, I don't know how I am supposed to answer that. I do not even know what you are even talking about.

Допитуваний вдає, що взагалі не розуміє про що йде мова, чому йому ставлять такі питання, вимагає доказів, звинувачує слідчого:

2. – Let us talk about walk from the house. Where did you go? Did you turn left?

– I am not going to discuss that with you, until you get me some evidence. Ask me a sensible question, instead of talking about something that did not happen.

Допитуваний бере на себе керівну роль, намагається давати вказівки слідчому, звинувачує його імпліцитно в недоречності питань.

У разі, якщо допитуваний не бажає відповідати на питання, особисто не зацікавлений в цьому, приховує інформацію, його метою буде завадити слідчому проводити допит, ставити питання. Він перериває хід допиту, бере на себе роль слідчого, ставить питання:

3. Smith: I told you George means nothing to me. I mean, who is George? Is he one of your men? Is he?

Police Officer: I will ask you questions.

Smith: Why don't you answer my questions?

Police Officer: I ask questions here, Mr. Smith.

Допитуваний хоче примусити слідчого давати пояснення, ставить умови, навіть звинувачує:

4. Police Officer: And for some reason, or other, you can not remember what route you took.

Smith: No. I said I was not going to discuss it, because, I did not know why you were asking that question. If I knew why you were asking that question, I would tell you. I have got no reason to hide it. You are asking me questions without giving me the facts. Why should I, because I am only here, on a so called serious charge, or whatever it might be.

Отже, від орієнтованості учасників на використання рольових категорій – демонстрування, ігнорування, спростування комунікативних ролей – будуть залежати мовленнєві кроки співрозмовників і напрям розмови в цілому.

Оперативні варіанти категорійно-статусної ролі пов'язані з:

1) соціопсихологічним типом (індивідуальними особливостями слідчого як мовця і комуніканта ("доброзичливий", "ворожо налаштований", "недовірливий", "друг" і т.д.);

2) є реакцією на ролі, пропоновані інтерактантом, утворюючи з такими ролями конгруентну пару (роль допитуваного "незпідставно звинувачений, жертва обставин, невинний" буде корелювати з ролями слідчого "ворожо налаштований; той, що підозрює і звинувачує, не вірить, ставить під сумнів + слова допитуваного");

Оперативні ролі утворюють корелятивні зв'язки, тобто інтерактанти мають підлаштовуватись під сценарії комунікативно-рольової поведінки один одного.

Роль зазвичай нав'язується слідчим як інституційним суб'єктом і виявляється мовленнєвими і прагматичними індексами. Так, "вороже налаштований", "недовірливий", "звинувачувач" – лексикою, що вербалізує складові концепту "недовіра", "звинувачення" ("hide", "incriminate", "dishonesty", "liar"), переважають прості речення або каузальні структури, що встановлюють причинно-наслідковий зв'язок.

Police officer: I feel the reason that you are not coming up front with the answer, is because you feel at the back of your mind, you have got something **to hide**. You would answer the question, if you did not feel it was going to put you in a difficult position.

5. Police Officer: So you feel that question places you in a position that might **incriminate** yourself.

Smith: No, no, it does not.

Police Officer: Well, in that case answer the question.

6. Police Officer: I am establishing quite quite clearly your **dishonesty** in this particular point. Firstly, you said that you received a misdirected phone call. Then you tell me that your wife answered a telephone to a man... who asked for you by name, and you are telling me that it was a misdirected call.

Smith: Well, I told my wife that perhaps he sounded German, I do not know who he was.

Police Officer: But you have just told me, you have just told me, that he told...

Smith: Told you what?

7. Police Officer: You are a **liar**. You are a **liar**. Your wife has told us you got a telephone call this morning from a man called George...

Серед прагматичних індексів слід відмітити: мовленнєві акти погрози (face threatening acts), асертиви, директиви, декларативи, інтеррогативи, непрямі мовленнєві акти, імплікатури, маніпулятивні тактики, недотримання кооперативних максим кількості і якості інформації:

8. Police Officer: Why don't you be candid, and tell us what you did this morning ... (імплікатура, непрямий мовленнєвий акт).

9. Police Officer: I want you to tell me frankly, and honestly, the nature of the call from this man George. (імплікатура).

10. Police Officer: I will prove evidentially... I am telling you, I have evidence. (погроза).

11. Police Officer: What is the difficulty in telling me the route that you took this morning (маніпуляції).

12. Police Officer: I am giving you the opportunity to tell me... (маніпуляції).

13. Police Officer: Can you tell me when you first became involved with the Communist Party of Great Britain? (інтеррогатив)

14. Police Officer: You are here to help us. (асертив)

15. Police Officer: So, you feel that that question places you in a position that might incriminate yourself? (маніпулятивна тактика,

Smith: No, no it does not. No it does not.

Police Officer: Well, in that case answer the question. (директив, імплікатура)

Розпізнаючи роль слідчого, допитуваний утворює з ним парну роль. Але та ж роль передбачає рольовий сценарій, свідомо або підсвідомо спрямований на:

1) визначення того, яка саме оперативна роль реалізується в форматі категорійності, тобто диференціація рольового варіанта розпізнаної категоріальної ролі);

2) корегування оперативного рольового варіанта категорійної ролі свого інтерактанта.

Так, розпізнаючи роль слідчого "вороже налаштований", "той, що звинувачує", допитуваний починає грати або роль "скривджений", "невинно звинувачений", "жертва обставин", спонукаючи слідчого до програвання ролі "захисник невинного", або "той, що звинувачує" у свою чергу, що потребує конкретизації категоріальної ролі "захисник справедливості". Оперативна роль "той, хто бажає допомогти слідству" також є зворотною ролі "захисник справедливості", але корегує її

іншими варіантами ("зацікавлений у справі", "зацікавлений у вирішенні справи" і т.д.):

16. Smith: I do not like being accused of being a liar. ...If you think I am lying, than tell me what I am not saying, and I will, I will put you right. (невинно звинувачений).

17. Police Officer: ...It is up to you to what extent you are prepared to cooperate with us, but I do not think you are being quite straight with us.

Smith: I want to cooperate fully.... (зацікавлений у вирішенні справи).

З позиції наративного аналізу (наратив як версія злочину з позиції слідчого і з позиції допитуваного, які можуть не співпадати) вибір комунікативної ролі і позиціювання себе і інших в інтеракції пов'язане не лише з локальним (дискурсивним) контекстом (допитом), а й з сюжетними лініями (версіями злочину). Інформованість про сюжетну лінію з позиції слідства важлива для вірного рольового позиціювання допитуваного, цю інформацію він відтворює або отримує від слідчого, спираючись на його питання:

18. Smith: I wanted to cooperate with you this morning. ...Now I think it is my turn to say : "it is your turn **to give me some information** before I cooperate with you."

19. Police Officer: I am telling you, I have evidence.

Smith: I can not answer you, if **you give me no facts** to go on.

20. Smith: If I knew **why you were asking** that question, I would tell you. I have got no reason to hide it.

Таким чином, можна зробити висновки щодо основних елементів аналізу комунікативних ролей в дискурсі допиту:

1) визначення вербальних показників ролі в діалозі як результат розподілу комунікантів у рольові категорії (демонстрація, ігнорування, підтримка);

2) визначення прагматичних характеристик ролі;

3) співвіднесення рольового позиціювання із елементами наративного і дискурс-аналізу.

Перспективним вважається застосування даного аналізу для різних зразків і типів дискурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Н.К. Интегративна методика аналізу комунікативних ролей у розмовному дискурсі / Н.К. Кравченко, С.Г. Коротка // *Studia linguistica* : зб. наук. пр. – К. : Київський ун-т, 2011. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 343-349.
2. Кравченко Н.К. Практическая дискурсология : школы, методы, методики современного дискурс-анализа / Н.К. Кравченко // *Практическое пособие*. – Луцьк : Волиньполіграф, 2012. – 251 с.
3. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е.А.Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2002.–336 с.
4. Шевченко И.С. Метадискурсивные категории диалогического дискурса / И.С. Шевченко // *Функциональная лингвистика* : сб. науч. работ / Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования ; науч. ред. А. Н. Рудяков. – № 2. – Т. 2. – Симферополь, 2011. – С. 292–294.
5. Dijk v. T.A. Principles of Critical Discourse Analysis // *The sociolinguistic Reader*. – Vol. 2 : Gender and Discourse / Ed. by Jenny Cheshire and Peter Trudgill. – London, New York : Arnold, 1998 – P. 367-393.
6. Fairclough N. Textual analysis for social research / N. Fairclough. – New York: Routledge, 2004. – 270 p.
7. Sacks H. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation [El. resource] / Harvey Sacks, Emmanuel Schegloff, Gail Jefferson – 1974. – Access mode : http://www.cs.columbia.edu/~julia/cs4706/Sacks_et_al_1974.pdf

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

- Smith M.J. Police interviews [El. resource] / M.J. Smith. – Access mode : <https://cryptome.org/smith-inter.htm>

REFERENCES

1. Kravchenko N.K. *Integrative analysis methods of communication roles in conversational discourse* [Intehratyvna metodyka analizu komunikatyvnykh roley u rozmovnomu dyskursi] / N.K. Kravchenko, S.H. Korotka // *Studia linguistica*. – K., 2011. – Vol. 5. – P. 2. – S. 343-349.
2. Kravchenko N.K. *Practical discourse studies: schools, methods, techniques of modern discourse analysis* [Praktycheskaya dyskursolohyya : shkoly, metody, metodyky sovremennoho dyskurs-analyza] / N.K. Kravchenko. – Luts'k : Volyn'polihraf, 2012. – 251 s.

3. Selyvanova E.A. *Fundamentals of the linguistic theory of text and communication* [Osnovy lyinhvystycheskoy teoryy teksta y kommunykatsyy] / E.A.Selyvanova. – K. : Fytosotsyotsentr, 2002. – 336 s.

4. Shevchenko I.S. *Metadiscursive categories of dialogue discourse* [Metadyskursyvnye katehoryy dyalohycheskoho dyskursu] / I.S. Shevchenko // Funktsyonal'naya lyinhvystyka / Krymskyy respublykanskyy instytut posledyplomnoho pedahohycheskoho obrazovanyya ; nauch. red. A.N. Rudyakov. – Vyp. 2. – T. 2. – Symferopol', 2011. – S. 292–294.

5. Dijk v. T.A. Principles of Critical Discourse Analysis // The sociolinguistic Reader. – Vol. 2: Gender and Discourse / Ed. by Jenny Cheshire and Peter Trudgill. – London, New York : Arnold, 1998 – P. 367-393.

6. Fairclough N. Textual analysis for social research / N. Fairclough. – New York : Routledge, 2004. – 270 p.

7. Sacks H. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation [El. resource] / Harvey Sacks, Emmanuel Schegloff, Gail Jefferson – 1974. – Access mode : http://www.cs.columbia.edu/~julia/cs4706/Sacks_et_al_1974.pdf

RESOURCES

Smith M.J. Police interviews [El. resource] / M.J. Smith. – Access mode : <https://cryptome.org/smith-inter.htm>

Дата надходження до редакції – 24.11.2016 р.

Дата затвердження редакцією – 5.12.2016 р.